खलः ॥ नारायणइवाभातिपरिवीतइवांबरः ॥ ९ ॥ अमेखलासुनीलाभोमध्येमध्येसितोपलः ॥ सतारकमिवव्योमशुशुभेसमही
धरः ॥ १० ॥ लब्ध्वात्मनस्तनुंशुभ्रांदीप्तदिव्यौषधीधरः ॥ बहुद्योतकरोभातिद्वितीयइवचंद्रमाः ॥ ११ ॥ अधित्यकासुसंगीतैः
किन्नरीणांसकीचकैः ॥ रंभापत्रपताकाभिःशोभतेससदाऽचलः ॥ १२ ॥ हरितोपलवैदूर्यपद्मरागाशिताश्मनाम् ॥ रुग्रश्मिमंडलैः
सोगइंद्रचापैरिवावृतः ॥ १३ ॥ सर्वधातुमयैर्हेमैर्नानारत्नैःप्रशोभितः ॥ सोऽग्निज्वालैरिवात्युच्चैःशृंगैःसर्वत्रवेष्टितः ॥ १४ ॥ तस्या
गत्यानितंबेषुसतृणासुशिलासुच ॥ विद्याधर्यःप्रसेवंतेस्वपतीन्कामविक्लवाः ॥१५॥ निरुद्धांतर्मरुन्मार्गाजितक्लेशाविरागिणः॥ ध्यायं
त्यहर्निशंब्रह्मरम्यसानुगुहासुच ॥१६॥ साक्षसूत्रकराःसिद्धाअर्धोन्मीलितलोचनाः॥आराधयंतिभूतेशंसुंदरीषुदरीषुच॥१७॥ मंदारकु
सुमामोदसुरभीकृतादिङ्मुखः॥एषनिर्झरिणीवारिझंकारमुखरःसदा॥१८॥उपत्यकासुखेलद्भिर्वनस्थैःकलभैर्गजैः॥कस्तूरीमृगयूथैश्चचा
रुचित्रमृगैस्तथा ॥१९॥ विलसच्चामरीवृंदैर्विचित्रैःश्वापदैस्तथा ॥ नदत्पारावतैश्चैवचकोरैश्चापिकोकिलैः ॥ २० ॥ राजहंसमयूरैश्चस
दारम्यःसपर्वतः ॥ सेव्यमानःसदादेवैर्गुह्यकैरप्सरोगणैः ॥ २१ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ बह्वाश्चर्यमयःशैलःसर्वसिद्धिसमाश्रयः ॥ भग
वन्कियदुच्छ्रायःकियदायामविस्तरः ॥ २२ ॥ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ षट्त्रिंशद्योजनोच्छ्रायोमस्तकेदशयोजनः ॥ आयामविस्तरा
भ्यांसमूलेषोडशयोजनः ॥ २३ ॥ हरिचंदनमंदारचूतराजिविराजितः ॥ देवदारुद्रुमाकीर्णःसरलार्जुनशोभितः ॥ २४ ॥ काला
गरुलवंगैश्चनिकुंजैश्चलतागृहैः ॥ विराजतेगिरिश्रेष्ठःसदापुष्पफलप्रदः ॥ २५ ॥ तंदृष्ट्वापर्वतंरम्यंतदादुर्भिक्षपीडितः ॥ भृगुश्चकारत

१ बहुदीप्तिवृतोद्द्योतविवस्वानिवभातिसः। २ साग्निज्वालैरिवोच्चैः स इति पाठः। ३ विद्याधराहि सेवंते स्वपत्नीःकामविह्वलाः इ० पा०।

त्रैववसतिंतिहृष्टमानसः ॥ २६ ॥ तस्मिन्मनोहरेशैलेकंदरेषुवनेषुच ॥ चिरकालंतपस्तेपेतपःसुनिरतोभृगुः ॥ २७॥ इति श्रीपद्मपुराणे
माघमासमाहात्म्येमणिशैलवर्णनंनामतृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥ छ ॥ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ एवंतिष्ठतिराजेंद्रद्विजेस्वाश्रमवासिनि ॥
अवतीर्यागतौशैलाद्द्वौविद्याधरदंपती ॥ १ ॥ समागम्यमुनिंनत्वास्थितौतावतिदुःखितौ ॥ तथाविधौचतौदृष्ट्वामंजुवाक्यंद्विजो
ब्रवीत् ॥ २ ॥ वदविधाधरप्रीत्यायुवांकिमतिदुःखितौ ॥ श्रुत्वातस्यमुनेर्वाक्यंप्राहविद्याधरोद्विजम् ॥ ३ ॥ श्रूयतांतापसश्रेष्ठममदुः
खस्यकारणम् ॥ सुकृतस्यफलंप्राप्यप्राप्तोस्मित्रिदशालयम् ॥ ४ ॥ लब्ध्वाऽपिदेवतादेहंमुखंव्याघ्रस्यमेभवत् ॥ नजानेकर्मणःकस्य
विपाकोयमुपस्थितः ॥ ५ ॥ इतिसंस्मृत्यसंस्मृत्यनलेभेशर्ममेमनः ॥ अन्यच्चश्रूयतांविप्रयेनमेह्याकुलंमनः ॥ ६ ॥ जायेयंममक
ल्याणीमधुवाणीसुरूपिणी ॥ नृत्यगीतकलाभिज्ञासर्वसद्गुणशालिनी ॥ ७ ॥ यस्मिन्कालेकुमारीयंतदाचाऽमलयानया ॥ विपंचींप
रिवादिन्यातंत्रीभिःसप्तभिर्भृशम् ॥ ८ ॥ वीणावादरसाभिज्ञस्तोषितोनारदोमुनिः ॥ मुग्धभावेपिगायंत्यात्वनयारक्तकंठया ॥ ९ ॥
विचित्रस्वरनादज्ञोदेवराजोपितोषितः ॥ अस्याःकौतुकभिन्नांग्यावादयंत्याविपंचिकाम् ॥ १० ॥ नानावक्रगतिस्निग्धंश्रुत्वातंपंचमध्व
निम् ॥ तुतोषोद्भिन्नरोमांचोधुन्वन्मौलिंमहेश्वरः ॥ ११ ॥ शीलौदार्यगुणग्रामरूपयौवनसंपदा ॥ नानयासदृशीनाकेकाचिदस्तिनितं
बिनी ॥ १२ ॥ क्वायंदेवमुखीरामाक्वाहंव्याघ्रमुखःपुमान् ॥ इतिब्रह्मन्सदाचिंत्यदह्यामिहृदिसर्वदा ॥ १३ ॥ इतिविद्याधरप्रोक्तंश्रुत्वाचेक्ष्वाकु
नंदनः ॥ त्रिकालज्ञोभृगुःप्राहप्रहसन्दिव्यलोचनः ॥ १४ ॥ शृणुविद्याधरश्रेष्ठविचित्रंकर्मणांफलम् ॥ प्राप्यप्राज्ञानमुह्यंतिमुह्यंत्यज्ञानचे

१ गुणारामा इ० पा० ।

तसः ॥१५॥ मक्षिकापदमात्रंतुयथाहिविषमंविषम् ॥ क्रियात्वविहितालपापिविपाकेदारुणातथा ॥१६॥ उपोष्यैकादशींमाघेतैलाभ्यंगः
कृतस्त्वया ॥ द्वादश्यांप्राग्भवेदेहेतेनव्याघ्रमुखोभवान् ॥ १७ ॥ उपोष्यैकादशींपुण्यांद्वादश्यांतैलसेवनात् ॥ कुरूपंप्राप्तवा
न्देहंपुराह्येवंपुरूरवाः ॥ १८ ॥ दृष्ट्वात्मनःकुकायंसतेनदुःखेनदुःखितः ॥ गिरिराजंसमागम्यदेवतासरसस्तटे ॥ १९ ॥ स्थित्वा
चपरमप्रीत्याशुचिःस्नातःकुशासने ॥ नवनीलघनश्यामंनलिनायतलोचनम् ॥ २० ॥ शंखचक्रगदापद्मधरंपीतांबरावृतम् ॥
कौस्तुभेनविराजंतंवनमालाधरंहरिम् ॥२१॥ चिंतयन्हृदयेराजानिगृहीताखिलेंद्रियः ॥ मासत्रयंनिराहारस्तपस्तेपेसुदारुणम्॥२२॥
अल्पेनतपसातुष्टःसतजन्मकृतार्चनः ॥ संस्मरंस्तस्यभूपस्यतदाप्रादुरभूत्स्वयम् ॥ २३ ॥ माघस्यशुक्लपक्षेतुद्वादश्यांमकरेरवौ ॥
शंखाद्भिरभिषिच्याशुमुदातंचक्रवर्तिनम् ॥२४॥ वासुदेवोददौतस्मैस्मारयंस्तैलचेष्टितम् ॥ अतीवसुंदरंरूपंकमनीयंमनोहरम्॥२५॥
येनतंचकमेदेवीउर्वशीदेवनायिका ॥ इत्थंलब्धवरोराजाकृतकृत्यःपुरंगतः ॥ २६ ॥ इतिकर्मगतिंज्ञात्वार्किंविद्याधरखिद्यते ॥ भवान्प
रिजिहीर्षुश्चेद्दानवस्यविरूपताम् ॥ २७ ॥ शीघ्रंमद्वचनादेवप्राचीनाघविनाशनम् ॥ माघमासेकुरुस्नानंमणिकूटनदीजले ॥ २८ ॥
मुनिसिद्धसुरैर्जुष्टेकथयिष्यामितद्विधिम् ॥ तवभाग्यवशान्माघोनिकटःपंचमेहनि ॥ २९ ॥ पौषस्यैकादशींशुक्लामारभ्यस्थंडिले
शयः ॥ मासमेकंनिराहारस्त्रिकालंस्नानमाचर ॥ ३० ॥ त्रिकालमर्चयन्विष्णुंत्यक्तभोगोजितेंद्रियः ॥ माघस्यैकादशीशुक्लायावद्वि
द्याधरोत्तम ॥ ३१ ॥ ततोनिर्दग्धपापंत्वांद्वादश्यांपुण्यवासरे ॥ अभिषिच्यशिवैस्तोयैर्मंत्रपूतैरहंसुर ॥ ३२ ॥ कामवक्त्रोपमंवक्त्रं
करिष्यामितवानघ ॥ देवतावदनोभूत्वात्वंविद्याधरसत्तम ॥ ३३ ॥ अनयावरवर्णिन्यासार्द्धंक्रीडयथासुखम् ॥ ज्ञातमाघप्रभावस्त्वं

माघस्नानंसदाकुरु ॥ ३४ ॥ यथामनोरथावाप्तिर्जायतेतवसर्वदा ॥ इत्युक्तंभृगुणातस्मैसर्वज्ञेनमहात्मना ॥ ३५ ॥ विद्याधरायराजें
द्रपुनर्गाथाउदाहृता ॥ माघस्नानैर्विपन्नाशोमाघस्नानैरघक्षयः ॥ ३६ ॥ सर्वयज्ञाधिकोमाघःसर्वदानफलप्रदः ॥ माघोगर्जंतियज्ञेभ्यो
माघोयोगाञ्चगर्जंति ॥ ३७ ॥ तीव्राश्चतपसोमाघोभोविद्याधरगर्जंति ॥ पुष्करेचकुरुक्षेत्रेब्रह्मावर्तेपृथूदके ॥ ३८ ॥ अविमुक्तेप्रयागे
चगंगासागरसंगमे ॥ यत्फलंदशभिर्वर्षैःप्राप्यतेनियमैर्नरैः ॥३९॥ तत्फलंप्राप्यतेमाघेत्र्यहस्नानान्नसंशयः ॥ स्वर्गलोकेचिरंरागोयेषां
मनसिवर्तते ॥ ४० ॥ यत्रक्वापिजलेतैस्तुस्नातव्यंमकरेरवौ ॥ आयुरारोग्यसंपत्तिरूपसौभाग्यतागुणाः ॥ ४१ ॥ येषांमनोरथस्तै
स्तुनत्याज्यंमाघमज्जनम् ॥ येचबिभ्यतिनरकाद्येदरिद्राञ्चसंचितात् ॥ ४२ ॥ सर्वथातैःप्रयत्नेनमाघेकार्यंनिमज्जनम् ॥ दारिद्र्यपापदौ
र्भाग्यपंकप्रक्षालनायच ॥ ४३ ॥ माघस्नानान्नचान्योस्तिउपायोराजसत्तम ॥ श्रद्धाहीनानिकर्माणितथात्यल्पफलानिवै ॥४४॥ फलं
ददातिसंपूर्णंमाघस्नानंयथातथा ॥ अकामोवासकामोवायत्रक्वापिबहिर्जले ॥४५॥ इहामुत्रचदुःखानिमाघस्नायीनविंदति ॥ पक्षद्वये
यथाचंद्रोवर्द्धतेक्षीयतेतथा ॥ ४६ ॥ पातकंक्षीयतेमाघेपुण्यराशिश्चवर्धते ॥ यथाचखन्याजायंतेरत्नानिविविधानिच ॥ ४७ ॥
स्नानात्पुण्यानिजायंतेनराणांमाघतस्तथा॥आयुर्वित्तंकलत्रादिसंपदःप्रभवंतिच ॥४८॥ कामधेनुर्यथाकामंचिंतामणिस्तुचिंतितम् ॥
माघस्नानंददातीहतद्वत्सर्वान्मनोरथान् ॥ ४९ ॥ कृतेतपःपरंज्ञानंत्रेतायांयजनंतथा ॥ द्वापरेतुकलौज्ञानंमाघःसर्वयुगेषुच ॥ ५० ॥
सर्वेषामेववर्णानामाश्रमाणांचभूपते ॥ माघस्नानंतुधर्मस्यधाराभिरभिवर्षति ॥ ५१ ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ इतिवाक्यंभृगोः
श्रुत्वातस्मिन्नेवाश्रमेसुरः ॥ सहैवभृगुणामाघेगिरौनिर्झरिणीतटे ॥ ५२ ॥ यथोक्तविधिनास्नानमकरोद्भार्ययासह ॥ भृगोरनुग्रहा

त्सोथसंप्राप्यमनसेप्सितम् ॥ ५३ ॥ देवतावदनोभूत्वासुमुदेमणिपर्वते ॥ आजगामभृगुर्विंध्यंतमनुग्राह्यहर्षितः ॥ ५४ ॥ मणि
मयगिरिराजेस्नानमात्रेणमाघेमदनवदनरूपस्तत्रविद्याधरोऽभूत् ॥ क्षपितनियमदेहोविंध्यपादावतीर्णोभृगुरपिसहशिष्यैराजगामाथरे
वाम् ॥ ५५ ॥ अखिलभुवनसारंमाघमाहात्म्यमेतद्द्विजवरभृगुणोक्तंभूपविद्याधराय ॥ विविधफलविचित्रंयःशृणोतीहनित्यंरुचिरस
कलकामान्देववत्प्राप्नुयात्सः ॥ ५६ ॥ इति श्रीपद्मपुराणेमाघमाहात्म्येवसिष्ठदिलीपसंवादेचतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ छ॥
॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ अधुनामाघमाहात्म्यंप्रवक्ष्यामिनृपोत्तम ॥ पृच्छतेकार्तवीर्यायदत्तात्रेयेणभाषितम् ॥ १ ॥ दत्तात्रेयंहरिं
साक्षाद्वसंतंसह्यपर्वते ॥ पप्रच्छतंद्विजंगत्वाराजामाहिष्मतीपतिः ॥ २ ॥ ॥ सहस्रार्जुनउवाच ॥ ॥ भगवन्योगिनांश्रेष्ठसर्वेधर्माः
श्रुतामया ॥ माघस्नानफलंब्रूहिकृपयाममसुव्रत ॥ ३ ॥ ॥ दत्तात्रेयउवाच ॥ ॥ श्रूयतांनृपशार्दूलएतत्प्रश्नोत्तरंशुभम् ॥ ब्रह्मणो
क्तंपुराह्येतन्नारदायमहात्मने ॥ ४ ॥ तत्सर्वंकथयिष्यामिमाघस्नानफलंमहत् ॥ यथादेशंयथातीर्थंयथाविधियथाक्रियम् ॥ ५ ॥
अस्मिन्वैभारतेवर्षेकर्मभूमौविशेषतः ॥ अमाघस्नायिनांनृणांनिष्फलंजन्मकीर्तितम् ॥ ६ ॥ असूर्यंगगनंयद्वद्चन्द्रमुडुमंडलम् ॥
तद्वन्नाभातिसत्कर्ममाघस्नानंविनानृप ॥ ७ ॥ व्रतैर्दानैस्तपोभिश्चनतथाप्रीयतेहरिः ॥ माघमज्जनमात्रेणयथाप्रीणातिकेशवः ॥ ८ ॥
नसमंविद्यतेकिंचित्तेजःसौरेणतेजसा ॥ तद्वत्स्नानेनमाघस्यनसमाःक्रतुजाःक्रियाः ॥ ९ ॥ प्रीतयेवासुदेवस्यसर्वपापापनुत्तये ॥
माघस्नानंप्रकुर्वीतस्वर्गलाभायमानवः ॥ १० ॥ किंरक्षितेनदेहेनसुपुष्टेनबलीयसा ॥ अध्रुवेणाप्यशुचिनामाघस्नानंविना
भवेत् ॥ ११ ॥ अस्थिस्तंभंस्नायुबद्धंमांसक्षतजलेपनम् ॥ चर्मावनद्धंदुर्गंधंपात्रंमूत्रपुरीषयोः ॥ १२ ॥ जराशोकविपद्व्याप्तं

रोगमंदिरमातुरम् ॥ रजस्वलमनित्यंचसर्वदोषसमाश्रयम् ॥ १३ ॥ परोपतापितापार्तंपरद्रोहिपरंविषम् ॥ लोलुपंपिशुनंक्रूरं
कृतघ्नंक्षणिकंतथा ॥ १४ ॥ दुष्पूरंदुर्धरंदुष्टंदोषत्रयसमन्वितम् ॥ अशुचिस्राविसच्छिद्रंतापत्रयविमोहितम् ॥ १५ ॥ निसर्ग
तोऽधर्मरतंतृष्णाशतसमाकुलम् ॥ कामक्रोधमहालोभनरकद्वारसंस्थितम् ॥ १६ ॥ क्रिमि[1]विड्भस्मभवातिपरिणामेशुनांहविः ॥
ईदृक्छरीरंव्यर्थंहिमाघस्नानविवर्जितम् ॥ १७ ॥ बुद्बुदाइवतोयेषुपूतिकाइवजंतुषु ॥ जायंतेमरणायैवमाघस्नानविवर्जिताः ॥ १८ ॥
अवैष्णवोहतोविप्रोहतंश्राद्धमयोगिच ॥ अब्रह्मण्यंहतंक्षेत्रमनाचारंहतंकुलम् ॥ १९ ॥ सदंभश्चहतोधर्मःक्रोधेनैवहतंतपः ॥ अदृ
ढंचहतंज्ञानंप्रमादेनहतंश्रुतम् ॥ २० ॥ गुर्व[2]भक्ताहतानारीब्रह्मचारीतयाहतः ॥ अदीप्तेग्नौहतोहोमोह[3]ताभुक्तिरसाक्षिका ॥ २१ ॥
उपजीव्याहताकन्यास्वार्थेपाकक्रियाहता ॥ शूद्रभिक्षोहतोयागःकृपणस्यहतंधनम् ॥ २२ ॥ अनभ्यासाहताविद्याहतोराजाविरो
धकृत् ॥ जीवनार्थंहतंतीर्थंजीवनार्थंहतंव्रतम् ॥ २३ ॥ असत्याचहतावाणीतथापैशुन्यवादिनी ॥ संदिग्धश्चहतोमंत्रोव्यग्रचि
त्तोहतोजपः ॥ २४ ॥ हतमश्रोत्रियेदानंहतोलोकश्चनास्तिकः ॥ अश्रद्धयाहतंसर्वंकृतंयत्पारलौकिकम् ॥ २५ ॥ इहलोको
हतोनृणांदरिद्राणांयथानृप ॥ मनुष्याणांतथाजन्ममाघस्नानंविनाहतम् ॥ २६ ॥ मकरस्थेरवौयोहिनस्नात्यनुदितेरवौ ॥ कथं
पापैःप्रमुच्येतकथंसत्रिदिवंव्रजेत् ॥ २७ ॥ ब्रह्महाहेमहारीचसुरापोगुरुतल्पगः ॥ माघस्नायीविपापःस्यात्तत्संसर्गीचपंचमः ॥
॥२८॥ माघमासेरटंत्यापःकिंचिदभ्युदितेरवौ ॥ ब्रह्मघ्नंवासुरापंवाकंपतंतंपुनीमहे ॥ २९ ॥ उपपापानिसर्वाणिपातकानिमहांत्यपि ॥

१ कृमिवर्चस्कभस्मास्थिपरिपाकसमाकुलम्–इ० पा० । २ दुर्भगाचेतिपाठः । ३ हताशक्तिरसात्विकी–इ०पा० ।

भस्मीभवंतिसर्वाणिमाघस्नायिनिमानवे ॥ ३० ॥ कंपंतिसर्वपापानिमाघस्नानसमागमे ॥ नाशकालोयमस्माकंयदिस्नास्यति
वारिणि ॥ ३१ ॥ एवंक्रोशंतिपापानिदृष्ट्वास्नानोद्यतंनरम् ॥ पावकाइवदीप्यंतेमाघस्नानैर्नरोत्तमाः ॥ ३२ ॥ विमुक्ताःसर्वपापे
भ्योमेघेभ्यइवचंद्रमाः ॥ आर्द्रंशुष्कंलघुस्थूलंवाङ्मनःकर्मभिःकृतम् ॥ ३३ ॥ माघस्नानंदहेत्पापंपावकःसमिधोयथा ॥ प्रागा
दिकंचयत्पापंज्ञानाज्ञानकृतंचयत् ॥ ३४ ॥ स्नानमात्रेणतन्नश्येन्मकरस्थेदिवाकरे ॥ निष्पापास्त्रिदिवंयांतिपापिष्ठायांतिशुद्धताम्
॥ ३५ ॥ संदेहोनात्रकर्तव्योमाघस्नानेनराधिप ॥ सर्वेधिकारिणोमाघेविष्णुभक्तौयथानृप ॥ ३६ ॥ सर्वेषांस्वर्गदोमाघःसर्वेषांपाप
नाशनः ॥ एषएवपरोमंत्रोह्येतदेवपरंतपः ॥ ३७ ॥ प्रायश्चित्तंपरंचैतन्माघस्नानमनुत्तमम् ॥ नृणांजन्मांतराभ्यासान्माघस्नानेम
तिर्भवेत् ॥ ३८ ॥ अध्यात्मज्ञानकौशल्यंजन्माभ्यासाद्यथानृप ॥ संसारकर्दमालेपप्रक्षालनविशारदम् ॥ ३९ ॥ पावनंपावनानां
चमाघस्नानंपरंनृप ॥ स्नांतिमाघेनयेराजन्सर्वकामफलप्रदे ॥ ४० ॥ कथंतेभुंजतेभोगांश्चंद्रसूर्यग्रहोपमान् ॥ शृणुराजन्महा
श्चर्यंमाघस्नानप्रभावजम् ॥ ४१ ॥ कुब्जिकानामकल्याणीब्राह्मणीभृगुवंशजा ॥ बालवैधव्यदुःखार्तातपस्तेपेसुदुस्तरम् ॥ ४२ ॥
विंध्यपादेमहाक्षेत्रेरेवाकपिलसंगमे ॥ तत्रसाव्रतिनीभूत्वानारायणपरायणा ॥ ४३ ॥ सदाचारवतीनित्यंनित्यंसंगविवर्जिता ॥
जितेंद्रियाजितक्रोधासत्यवागल्पभाषिणी ॥ ४४ ॥ सुशीलादानशीलाचदेहशोषणशालिनी ॥ पितृदेवद्विजेभ्यश्चदत्त्वाहुत्वात
थानले ॥ ४५ ॥ षष्ठेकालेचसाभुङ्क्तेह्युंच्छवृत्तिःसदानृप ॥ कृच्छ्रातिकृच्छ्रपाराकतप्तकृच्छ्रादिभिर्व्रतैः ॥ ४६ ॥ पुण्यान्नयति

१ कुक्षौ–इ० पा० ।

सामासान्नर्मदायाश्चरोधसि ॥ एवंतयातपस्विन्यावल्कलिन्यासुशीलया ॥ ४७ ॥ सुमहासत्त्वशालिन्याधृतिसंतोषयुक्तया ॥ षष्टिर्मा
घास्तयास्नातारेवाकापिलसंगमे ॥ ४८ ॥ ततःसातपसाक्षीणातस्मिंस्तीर्थेमृतानृप ॥ माघस्नानजपुण्येनतेनसावैष्णवेपुरे॥ ४९ ॥
उवासप्रमुदायुक्ताचतुर्युगसहस्रकम् ॥ सुंदोपसुंदनाशायपश्चात्पद्मभवात्पुनः ॥ ५० ॥ तिलोत्तमेतिनाम्नासाब्रह्मलोकेवतारिता ॥
तेनपुण्यस्यशेषेणरूपस्यैकायनंययौ ॥ ५१ ॥ अयोनिजाबलारत्नंदेवानामपिमोहिनी ॥ लावण्यन्हादिनीतन्वीसाभूदप्सरसांवरा ॥
॥ ५२ ॥ निपुणस्यविधेःस्रष्टुर्नूनमाश्चर्यकारिणी ॥ तामुत्पाद्यविधातावैतुष्टोनुज्ञांतदाददौ ॥ ५३ ॥ एणशावाक्षिगच्छत्वंदैत्यनाशाय
सत्वरम् ॥ ततःसाब्रह्मणोलोकाद्वीणामादायभामिनी ॥ ५४ ॥ गतापुष्करमार्गेणयत्रतौदेववैरिणौ ॥ तत्रस्नात्वातुरेवायाःपवित्रेनि
र्मलेजले ॥ ५५ ॥ परिधायांबरंरक्तंबंधूककुसुमप्रभम् ॥ रणद्वलयिनींचारुसिंजन्मेखलनूपुरा ॥ ५६ ॥ लोलमुक्तावलीकंठीचलत्कुं
डलशोभना ॥ माधवीकुसुमापीडा[2]कंकेलीविटपेस्थिता ॥ ५७ ॥ गायंतीसुस्वरंसापिपीडयंतीतुवल्लकीम् ॥ मूर्च्छयंतीस्वरषड्जंसुस्नि
ग्धंकोमलंकलम् ॥ ५८ ॥ इत्थंतिलोत्तमाबालातिष्ठंत्यशोककानने ॥ दृष्ट्वादैत्यभटैरिंदोःकलेवसुखदाहृदि ॥ ५९ ॥ तांदृष्ट्वाविस्मि
तैराजन्सानंदैःसैनिकैर्भृशम् ॥ त्वरमाणैरदृष्ट्वैवगत्वासुंदोपसुंदयोः ॥ ६० ॥ कथितासंभ्रमेणैववर्णयित्वापुनःपुनः ॥ हेदैत्यौनविजानी
मोदेवीवादानवीनुकिम् ॥ ६१ ॥ नागांगनाथवायक्षीस्त्रीरत्नंसर्वथातुसा ॥ युवांरत्नभुजौलोकेरत्नभूताहिसाबला ॥ ६२ ॥ वर्ततेना
तिदूरेग्रेअशोकेशोकहारिणी ॥ गत्वातांपश्यतंशीघ्रंमन्मथस्यापिमोहिनीम् ॥ ६३ ॥ इतिसेनापतीनांतौश्रुत्वावाचंमनोहराम् ॥

१ मालती इति पा० । २ कंकेली अशोकवृक्षः ।

चषकंसीधुनस्त्यक्त्वाविहायजलसेचनम् ॥ ६४ ॥ उत्तमस्त्रीसहस्राणित्यक्त्वातस्माज्जलाशयात् ॥ शतभारायसींक्रूरांकालदं
डोपमांगदाम् ॥ ६५ ॥ भिन्नांभिन्नांगृहीत्वातुजवेनाभिप्लुतंगतौ ॥ यत्रशृंगारसज्जासाहंतुंचंडीवसंस्थिता ॥ ६६ ॥ राजन्सं
धुक्षयंतीवदैत्ययोर्मन्मथानलम् ॥ स्थित्वातस्याःपुरोजाल्मौतद्रूपेणविमोहितौ ॥ ६७ ॥ विशेषान्मधुनामत्तावूचतुस्तौपर
स्परम् ॥ भ्रातर्वीरमभार्येयंममास्तुवरवर्णिनी ॥ ६८ ॥ त्वमेवार्यत्यजैतांमेभार्यांतुमदिरेक्षणाम् ॥ इत्याग्रहेणसंरब्धौमातंगावि
वसोन्मदौ ॥ ६९ ॥ अन्योन्यंकालनिर्दिष्टौगदयाजघ्नतुस्तदा ॥ परस्परप्रहारेणगतासूपतितौभुवि ॥ ७० ॥ तौमृतौसैनिकैर्दृ
ष्ट्वाकृतःकोलाहलोमहान् ॥ कालरात्रिसमाकेयंहाकिमेतदुपस्थितम् ॥ ७१ ॥ एवंवदत्सुसैन्येषुदैत्यौसुंदोपसुंदकौ ॥ पातयि
त्वागिरेःशृंगेह्लादिनीवतिलोत्तमा ॥ ७२ ॥ प्रस्थितागगनंशीघ्रंद्योतयंतीदिशोदश ॥ देवकार्यंततःकृत्वाआगताब्रह्मणःपुरः ॥
॥ ७३ ॥ ततस्तुष्टेनदेवेनविधिनासानुमोदिता ॥ स्थानंसूर्यरथेदत्तंतवचंद्राननेमया ॥ ७४ ॥ भुंक्ष्वभोगाननेकांस्त्वंयावत्सूर्यो
वरेस्थितः ॥ इत्थंसाब्राह्मणीराजन्भूत्वाचाप्सरसांवरा ॥ ७५ ॥ भुंक्तेद्यापिरवेर्लोकेमाघस्नानफलंमहत् ॥ तस्मात्प्रयत्नतोराज
ञ्छ्रद्दधानैःसदानरैः ॥ ७६ ॥ स्नातव्यंमकरादित्येवांच्छद्भिःपरमांगतिम् ॥ नांनवातोत्रतस्यास्तिपुरुषार्थोहिकश्चन ॥ ७७ ॥
नाक्षीणंपातकंकिंचिन्माघेमज्जतियोनरः ॥ तुलयंतिनतेनात्रयज्ञाःसर्वेसदक्षिणाः ॥ ७८ ॥ माघस्नानेनराजेंद्रतीर्थेचैवविशेषतः ॥
नचान्यत्स्वर्गदंकर्मनचान्यत्पापनाशनम् ॥७९॥ नचान्यन्मोक्षदंयस्मान्माघस्नानसमंभुवि ॥८०॥ इति श्रीपद्मपुराणेमाघमाहात्म्येव

१ शीघ्रत इ०पा० । २ स्थित्वादैत्यौ पुरस्तस्या इति पा० । ३ स्नातांवाङ्मात्रतश्चास्ति इ० पा० ।

सिष्ठदिलीपसंवादेमाघस्नानप्रशंसायांसुंदोपसुंददैत्यवधोनामपंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ ७ ॥ ॥ दत्तात्रेयउवाच ॥ ॥ अत्रतेकथ
यिष्यामिइतिहासंपुरातनम् ॥ पुराकृतयुगेराजन्नैषधेनगरेवरे ॥ १ ॥ आसीद्वैश्यःकुबेराभोनामतोहिमकुण्डलः ॥ कुलीनःसत्क्रियो
दांतोद्विजवह्निसुरार्चकः ॥ २ ॥ कृषिवाणिज्यकर्तासौबहुधाक्रयविक्रयी ॥ गोघोटकमहिष्यादिपशुपोषणतत्परः ॥ ३ ॥ पयोदधी
नितक्राणिगोमयानितृणानिच ॥ काष्ठानिफलमूलानिलवणानिचपिप्पलीम् ॥ ४ ॥ धान्यानिशाकतैलानिवस्त्राणिविविधानिच ॥ धातूनिक्षु
विकारांश्चविक्रीणीतेचसर्वदा ॥ ५ ॥ इत्थंनानाविधैर्वैश्यउपायैःपरमैस्तदा ॥ द्रव्याण्युपार्जयामासअष्टौहाटककोटयः ॥ ६ ॥ एवंम
हाधनःसोथआकर्णपलितोभवत् ॥ पश्चाद्विचार्यसंसारक्षणिकत्वंस्वचेतसि ॥ ७ ॥ तद्धनस्यषडंशेनधर्मकार्यंचकारसः ॥ विष्णो
रायतनंचक्रेचक्रेगेहंशिवस्यच ॥ ८ ॥ तडागंखानयामासविपुलंसागरोपमम् ॥ वाप्यश्चपुष्करिण्यश्चबहुशस्तेनकारिताः ॥ ९ ॥
वटाश्वत्थाम्रकंकोलजंबूनिंबादिकाननम् ॥ आरोपितंसुसत्वेनतथापुष्पवनंशुभम् ॥ १० ॥ उदयास्तमनंयावदन्नदानंचकारसः ॥
पुराद्बहिश्चतुर्दिक्षुप्रपाश्चक्रेसुशोभनाः ॥ ११ ॥ पुराणेषुप्रसिद्धानिप्रपादानानिभूतले ॥ ददौसतानिधर्मात्मानित्यंदानरतस्तथा
॥ १२ ॥ यावज्जीवंकृतेपापेप्रायश्चित्तमथाकरोत् ॥ देवपूजारतोनित्यंनित्यंचातिथिपूजकः ॥ १३ ॥ तस्येत्थंवर्तमानस्यसंजा
तौद्वौसुतौनृप ॥ तौतुप्रसिद्धनामानौश्रीकुंडलविकुंडलौ ॥ १४ ॥ तयोर्मूर्ध्निगृहंत्यक्त्वाजगामतपसेवनम् ॥ तत्राराध्यपरंदेवं
गोविंदंवरदंप्रभुम् ॥ १५ ॥ तपःक्लिष्टशरीरोसौवासुदेवमनाःसदा ॥ आतवान्वैष्णवंलोकंयत्रगत्वानशोचति ॥ १६ ॥ अथत
स्यसुतौराजन्धनमानमदान्वितौ ॥ तरुणौरूपसंपन्नौधनगर्वेणगर्वितौ ॥ १७ ॥ दुःशीलौव्यसनासक्तौधर्मकर्मविदूरगौ ॥ नवा

क्यंशृणुतोमातुर्वृद्धानांवचनंतथा ॥ १८ ॥ उन्मार्गगौदुरात्मानौपितृमित्रनिषेधकौ ॥ अधर्मनिरतौदुष्टौपरदाराभिगामिनौ ॥ १९ ॥
गीतवादित्रनिरतौवीणावेणुनिनादिनौ ॥ वारस्त्रीशतसंयुक्तौगायंतौचेरतुःसदा ॥ २० ॥ चाटुवाचिनरैर्युक्तौविटगोष्ठीविशारदौ ॥
सुवेषौचारुवसनौचारुचंदनभूषितौ ॥ २१ ॥ सुगंधमाल्यमालाढ्यौकस्तूरीलक्ष्मलक्षितौ ॥ नानालंकारशोभाढ्यौमौक्तिकोदारहा
रिणौ ॥ २२ ॥ गजवाजिरथौघेनक्रीडंतौतावितस्ततः ॥ मधुपानसमायुक्तौवारस्त्रीरतिमोहितौ ॥ २३ ॥ नाशयंतौपितुर्द्रव्यंसहस्रं
ददतुःशतम् ॥ तस्थतुःस्वगृहेरम्येनित्यंभोगपरायणौ ॥ २४ ॥ इत्थंतुतद्धनंताभ्यांविनियुक्तमसद्व्ययैः ॥ वारस्त्रीविटशैलूषमल्ल
चारणबंदिषु ॥२५॥ अपात्रेतद्धनंदत्तंक्षिप्तंबीजमिवोषरे ॥ नसत्पात्रेषुतद्दत्तंनब्राह्मणमुखेहुतम् ॥ २६ ॥ नार्चितोभूतभृद्विष्णुःसर्वपाप
प्रणाशनः ॥ तयोरेवंतुतद्द्रव्यमचिरेणक्षयंययौ ॥ २७ ॥ ततस्तौदुःखमापन्नौकार्पण्यंपरमंगतौ ॥ शोचमानौसुमुह्येतांक्षुत्पीडादुःखदुः
खितौ ॥ २८ ॥ तयोस्तुतिष्ठतोर्गेहेनास्तियद्भुज्यतेतदा ॥ स्वजनैर्बांधवैःसर्वैःसेवकैरुपजीविभिः ॥ २९ ॥ द्रव्याभावात्परित्यक्तौनिं
द्यमानौततःपुरे ॥ पश्चाच्चौर्यंसमारब्धंताभ्यांतन्नगरेनृप ॥ ३० ॥ राजतोलोकतोभीतौस्वपुरान्निःसृतौतदा ॥ चक्रतुर्वनवासंचसर्वेषा
मृणपीडितौ ॥ ३१ ॥ जघ्नतुःसततंमूढौशितबाणैर्विषार्पितैः ॥ नानापक्षिवराहांश्चहरिणान्रोहितांस्तथा ॥ ३२ ॥ शशकान्शल्लकी
गोधाःश्वापदांश्चबहूंस्तथा ॥ महाबलौभिल्लसंगावाखेटकरतौसदा ॥ ३३ ॥ एवंमांसमयाहारौपापाचारौपरंतप ॥ कदाचिद्भूधरंप्राप्तएको
न्यश्चवनंगतः ॥ ३४ ॥ शार्दूलेनहतोज्येष्ठःकनिष्ठःसर्पदंशितः ॥ एकस्मिन्दिवसेराजन्पापिष्ठौनिधनंगतौ ॥ ३५ ॥ यमदूतैस्तदाबद्धौ
पाशैर्नीतौयमक्षयम् ॥ गत्वाभिजगदुःसर्वेतेदूताःपापिनाविमौ ॥३६॥ धर्मराजनरावेतावानीतौतवशासनात् ॥ आज्ञांदेहिस्वभृत्येषुप्र

२

सदिकरवामकिम् ॥ ३७ ॥ आलोक्यचित्रगुप्तेनतदादूताञ्जगौयमः ॥ एकस्तुनीयतांघोरंनिरयंतीव्रवेदनम् ॥ ३८ ॥ अपरःस्था
प्यतांस्वर्गेयत्रभोगाअनुत्तमाः ॥ तदाज्ञांतुसुसंप्राप्यदूतैस्तैःक्षिप्रकारिभिः ॥ ३९ ॥ निक्षिप्तोरौरवेघोरेतत्रज्येष्ठोनराधिप ॥ तेषांदू
तवरःकश्चिदुवाचमधुरंवचः ॥ ४० ॥ विकुण्डलमयासार्धमेहिस्वर्गंददामिते ॥ भुंक्ष्वभोगान्सुदिव्यांस्त्वमर्जितान्स्वेनकर्मणा ॥४१॥
॥ इति श्रीपद्मपुराणेउत्तरखंडे माघमासमाहात्म्ये वसिष्ठदिलीपसंवादे विकुण्डलस्वर्गप्राप्तिर्नामषष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥ ॥ ॥ छ ॥ ॥
॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ ततोहृष्टमनाःसोपिदूतंपप्रच्छतंपथि ॥ संदेहंहृदिकृत्वातुविस्मयंपरमंगतः ॥ १ ॥ विचारयन्हृदिस्वर्गंक
स्यहेतोःफलंमम ॥ ॥ विकुंडलउवाच ॥ ॥ भोदूतवरपृच्छामिसंदेहंत्वामहंपरम् ॥ २ ॥ आवांजातौकुलेतुल्येतुल्यंकर्मतथाकृ
तम् ॥ दुर्मृत्युरपितुल्योभूत्तुल्यंदृष्टोयमस्तथा ॥ ३ ॥ कथंसनिरयेक्षिप्तस्तुल्यकर्मासमाग्रजः ॥ ममभावीकथंस्वर्गइतित्वंछि
धिसंशयम् ॥ ४ ॥ देवदूतनपश्यामिस्वस्यस्वर्गस्यकारणम् ॥ इतिपृष्टोदेवदूतोविकुंडलमुवाचह ॥ ५ ॥ ॥ यमदूतउ
वाच ॥ ॥ मातापितासुतोजायास्वसाभ्राताविकुंडल ॥ जन्महेतुरियंसंज्ञाजन्मकर्मोपभुक्तये ॥ ६ ॥ एकस्मिन्पादपेयद्वच्छ
कुंतानांसमागमः ॥ पुत्रभ्रातृपितृणांचतथाभवतिसंगमः ॥ ७ ॥ तेषांयोगोहियत्कर्मकुरुतेपूर्वभावितः ॥ तस्यतस्यफलंभुं
क्तेकर्मणःपुरुषःसदा ॥ ८ ॥ सत्यंवदामितेप्रीत्यानरःकर्मशुभाशुभम् ॥ स्वकृतंभुंजतेवैश्यकालेकालेपुनःपुनः ॥ ९ ॥ ए
कःकरोतिकर्माणिएकस्तत्फलमश्नुते ॥ अन्योन्यंलिप्यतेवैश्यकर्मनान्यस्यकस्यचित् ॥ १० ॥ अतस्तुनरकेपापेतवभ्रा ॥ ९ ॥
तासुदारुणः ॥ त्वंचधर्मेणधर्मात्मन्स्वर्गंप्राप्स्यसिशाश्वतम् ॥ ११ ॥ ॥ विकुंडलउवाच ॥ ॥ आवाभ्यांसमपापेषुनपुण्येषुरतं

मनः ॥ यदि जानासि मत्पुण्यं तन्मां त्वं कृपया वद ॥ १२ ॥ ॥ यमदूत उवाच ॥ ॥ शृणु वैश्य प्रवक्ष्यामि यत्त्वया पुण्यमर्जितम् ॥
जानामि तदहं सर्वं न त्वं वेत्सि सुनिश्चितम् ॥ १३ ॥ हरमित्रसुतो विप्रः सुमित्रो वेदपारगः ॥ आसीत्तस्याश्रमः पुण्यो यमुनादक्षिणे
तटे ॥ १४ ॥ तेन तस्मिन्वने सख्यं जातं तव विशांवर ॥ सत्संगेन त्वया स्नातं माघमासद्वयं तथा ॥ १५ ॥ कालिंदीपुण्यपानीये स
र्वपापहरे शुभे ॥ तत्तीर्थे लोकविख्याते सर्वपापप्रणाशने ॥ १६ ॥ एकेन सर्वपापेभ्यो विमुक्तस्त्वं विशांवर ॥ द्वितीयमाघपुण्येन प्राप्तः
स्वर्गस्त्वयानघ ॥ १७ ॥ त्वं तत्पुण्यप्रभावेण मोदस्व सुचिरं दिवि ॥ नरकेषु तव भ्राता सहतां यमयातनाम् ॥ १८ ॥ छिद्यमानोसिपत्रै
श्चभिद्यमानश्च मुद्गरैः ॥ चूर्ण्यमानः शिलापृष्ठैस्तप्तांगारेषु भर्जितः ॥ १९ ॥ ॥ दत्तात्रेय उवाच ॥ ॥ इति दूतवचः श्रुत्वा भ्रातृदुःखेन दुः
खितः ॥ पुलकांकितसर्वांगो दीनोसौ विनयान्वितः ॥ २० ॥ उवाच देवदूतं तं मधुरं निपुणं वचः ॥ मैत्री साप्तपदी साधो सतां भवति सत्फ
ला ॥ २१ ॥ मैत्रीभावं विचिंत्याथ मामुपाकर्तुमर्हसि ॥ त्वत्तोहं श्रोतुमिच्छामि सर्वज्ञस्त्वं मतो मम ॥ २२ ॥ यमलोकं न पश्यंति कर्मणा
केन मानवाः ॥ गच्छंति येन निरयं तन्मे त्वं कृपया वद ॥ २३ ॥ ॥ यमदूत उवाच ॥ ॥ सम्यक्पृष्टं त्वया सौम्य लुप्तपापोसि सांप्रतम् ॥
विशुद्धहृदये पुंसां बुद्धिः श्रेयसि जायते ॥ २४ ॥ यद्यप्यवसरो नास्ति मम सेवापरस्य वै ॥ तथापि च तव स्नेहात्प्रवक्ष्यामि यथामति ॥ २५ ॥
मनसा कर्मणा वाचा सर्वावस्थासु सर्वदा ॥ परपीडां न कुर्वंति न ते यांति यमालयम् ॥ २६ ॥ न वेदैर्न च दानैश्च न तपोभिर्न चाध्वरैः ॥ कथं
चित्सद्गतिं यांति पुरुषाः प्राणिहिंसकाः ॥ २७ ॥ अहिंसा परमो धर्मो ह्यहिंसा परमं तपः ॥ अहिंसा परमं दानमित्याहुर्मुनयः सदा ॥ २८ ॥
मशकान्मत्कुणान्दंशान्यूकादिप्राणिनस्तथा ॥ आत्मौपम्येन रक्षंति मानवा ये दयालवः ॥ २९ ॥ तप्तांगारमयं कीलमार्गे प्रेततरंगि

३२।×१३३ माघ मास महात्मय
संस्कृत प्रिन्ट

णीम् ॥ दुर्गतिंनचपश्यंतिकृतांतस्यचतेनराः ॥ ३० ॥ भूतानियेत्रहिंसंतिजलस्थलचराणिवै ॥ जीवनार्थहितेयांतिकालसूत्रांचदुर्ग
तिम् ॥ ३१ ॥ स्वमांसभोजनास्तत्रपूयशोणितफेनपाः ॥ मज्जंतश्ववसापंकंदुष्टाःकीटैरधोमुखाः ॥ ३२ ॥ परस्परंचखादंतोध्वांते
चान्योऽन्यघातिनः ॥ वसंतिकल्पमेकंतेरटंतोदारुणंरवम् ॥ ३३ ॥ नरकान्निःसृतावैश्यस्थावराःस्युश्चिरंतुते ॥ ततोगच्छं
तितेक्रूरास्तिर्यग्योनिशतेषुच ॥ ३४ ॥ पश्चाद्भवंतिजात्यंधाःकाणाःकुब्जाश्चपंगवः ॥ दरिद्राअंगहीनाश्चपुरुषाःप्राणिहिंस
काः ॥ ३५ ॥ तस्माद्वैश्यपरद्रोहंकर्मणामनसागिरा ॥ लोकद्वयेसुखप्रेप्सुर्धमज्ञोनसमाचरेत् ॥ ३६ ॥ लोकद्वयेनविंदंतिसुखानिप्रा
णिहिंसकाः ॥ येहिंसंतिनभूतानिनतेबिभ्यतिकुत्रचित् ॥ ३७ ॥ प्रविशंतियथानद्यःसमुद्रमृजुवक्रगाः ॥ सर्वेधर्माह्यहिं
सायांप्रविशंतितथादृढम् ॥ ३८ ॥ इति श्रीपद्मपुराणेउत्तरखंडेमाघमाहात्म्येदिलीपवसिष्ठसंवादेविकुंडलदूतसंवादोनामसप्तमोऽ
ध्यायः ॥ ७ ॥ छ ॥ ॥ यमदूतउवाच ॥ ॥ सस्नातःसर्वतीर्थेषुसर्वयज्ञेषुदीक्षितः ॥ अभयंयेनभूतेभ्योदत्तमत्रविशांवर ॥ १ ॥
निजान्निजांश्चशास्त्रोक्तान्वर्णधर्मानमिश्रितान् ॥ पालयंतीहयेवैश्यनतेयांतियमालयम् ॥२॥ ब्रह्मचारीगृहस्थश्चवानप्रस्थोयतिस्तथा ॥
स्वधर्मनिरताःसर्वेनाकपृष्ठेवसंतिते ॥ ३ ॥ यथोक्तकारिणःसर्वेवर्णाश्रमसमन्विताः ॥ नराजितेंद्रियायांतिब्रह्मलोकंचशाश्वत
म् ॥ ४ ॥ इष्टापूर्तरतायेचपंचयज्ञरताश्चये ॥ दयान्विताश्चयेनित्यंनेक्षंतेतेयमालयम् ॥ ५ ॥ इंद्रियार्थैर्निवृत्तायेसमर्थावेदवादि
नः ॥ अग्निपूजारतानित्यंतेविप्राःस्वर्गगामिनः ॥ ६ ॥ अदीनवादिनःशूराःशत्रुभिःपरिवेष्टिताः ॥ आहवेषुविपन्नायेतेषां
मार्गोदिवाकरः ॥ ७ ॥ अनाथस्त्रीद्विजार्थेचशरणागतपालने ॥ प्राणांस्त्यजंतियेवैश्यतेमोदंतेसदादिवि ॥ ८ ॥ पंग्वंधबाल

वृद्धानारोग्यनाथदरिद्रिणाम् ॥ येपुष्णंतिसदावैश्यनच्यवंतेदिवस्तुते ॥ ९ ॥ गांदृष्ट्वापंकनिर्मग्नांरोगमग्नांद्विजंतथा ॥ उद्धरंतिन
रायेतुतेषांलोकोश्वमेधिनाम् ॥ १० ॥ गोग्रासंयेप्रयच्छंतिशुश्रूषंतिचगांसदा ॥ येनारोहंतिगोपृष्ठेतेस्युःस्वर्लोकगामिनः ॥
॥ ११ ॥ गर्तमात्रंचयेचक्रुर्यत्रगौर्वितृषीभवेत् ॥ यमलोकमदृष्ट्वैवतेयांतिस्वर्गतिंनराः ॥ १२ ॥ वापीकूपतडागादौधर्मस्यांतोन
विद्यते ॥ पिबंतिस्वेच्छयायत्रजलस्थलचराःसदा ॥ १३ ॥ यथायथाचपानीयंपिबंतिस्वेच्छयानराः ॥ तथातथाऽक्षयःस्वर्गो
धर्मवृद्धिर्विशांवर ॥ १४ ॥ प्राणिनांजीवनंवारिप्राणावारिणिसंस्थिताः ॥ तत्प्रपांयेप्रयच्छंतितेदीप्यंतेसदादिवि ॥ १५ ॥
अश्वत्थमेकंपिचुमंदमेकंन्यग्रोधमेकंदशतिंतिणीकम् ॥ कपित्थबिल्वामलकत्रयंचपंचाम्रवापीनरकंनपश्येत् ॥ १६ ॥ वरंभूमिरु
हाःपंचनतुकोष्ठरुहादश ॥ पत्रैःपुष्पैःफलैर्मूलैःकुर्वंतिपितृतर्पणम् ॥ १७ ॥ नतत्करोत्यग्निहोत्रंसुहुतंयोषितःसुतः ॥ यत्करो
तिघनच्छायःपादपःपथिरोपितः ॥ १८ ॥ सदासुखीसवसतिसदादानंप्रयच्छति ॥ तदायज्ञंसयजतेयोरोपयतिपादपम् ॥ १९ ॥
सच्छायान्फलपुष्पाढ्यान्पादपान्पथिरोपितान् ॥ येछिंदंतिसदामूढास्तेयांतिनिरयंचिरम् ॥ २० ॥ नपश्यंतियमंवैश्यतुलसी
वनरोपणात् ॥ सर्वपापहरंपुण्यंकामदंतुलसीवनम् ॥ २१ ॥ तुलसीकाननंवैश्यगृहेयस्मिंश्चतिष्ठति ॥ तद्गृहंतीर्थभूतंहिनोयांति
यमकिंकराः ॥ २२ ॥ तावद्वर्षसहस्राणियावद्बीजदलानिच ॥ वसंतिदेवलोकेतेतुलसींरोपयंतिये ॥ २३ ॥ तुलसीगंधमाघ्राय
पितरस्तुष्टमानसाः ॥ प्रयांतिगरुडारूढाभवनंचक्रपाणिनः ॥ २४ ॥ दर्शनंनर्मदायास्तुगंगास्नानंविशांवर ॥ तुलसीवनसंस्प
र्शःसममेतत्त्रयंस्मृतम् ॥ २५ ॥ रोपणात्पालनात्सेकाद्दर्शनात्स्पर्शनान्नृणाम् ॥ तुलसीदहतेपापंवाङ्मनःकायसंचितम् ॥ २६ ॥

पक्षेपक्षेतुसंप्राप्तेद्वादश्यांवैश्यसत्तम ॥ ब्रह्मादयोपिकुर्वंतितुलसीवनपूजनम् ॥ २७ ॥ मणिकांचनपुष्पाणितथामुक्ताफलानिच॥
तुलसीपत्रपूजायाःकलांनार्हंतिषोडशीम् ॥२८॥ आम्ररोपसहस्रेणपिप्पलानांशतेनच ॥ यत्फलंहितदेकेनतुलसीविटपेनच ॥ २९ ॥
विष्णुपूजनसंसक्तस्तुलसींयस्तुरोपयेत् ॥ युगायुतंदशैकंचरोपकोरमतेदिवि ॥ ३० ॥ तुलसीमंजरीभिस्तुकुर्याद्धरिहरार्चनम् ॥
नसगर्भगृहंयातिमुक्तिभागीभवेन्नरः ॥३१॥ पुष्करादीनितीर्थानिगंगाद्याःसरितस्तथा ॥ वासुदेवादयोदेवावसंतितुलसीदले ॥३२॥
आरोप्यतुलसींवैश्यसंपूज्यतद्दलैर्हरिम् ॥ वसंतिमोदमानास्तेयत्रदेवश्चतुर्भुजः ॥ ३३ ॥ एककालंद्विकालंवात्रिकालंवापियोनरः॥ स
मर्चयतिभूतेशंलिंगेरेवासमुद्भवे ॥ ३४ ॥ स्फाटिकेरत्नलिंगेवापार्थिवेवास्वयंभुवि ॥ स्थापितेवाक्वचिद्वैश्यतीर्थेतीर्थेगिरौव
ने ॥ ३५ ॥ नमःशिवायमंत्रेणकुर्वतस्तज्जपंसदा ॥ शृण्वंतियमलोकस्यकथामपिनतेनराः ॥ ३६ ॥ शिवपूजाप्रभावेणशिवभक्ताः
शिवेरताः ॥ मोदंतेशिवलोकंतेयावदिंद्राश्चतुर्दश ॥ ३७ ॥ प्रसंगेनापिमोहेनदंभेनापिहिलोभतः ॥ येसेवंतेमहादेवंनते
पश्यंतिभास्करिम् ॥ ३८ ॥ शिवार्चनसमंपुण्यंसर्वपापप्रणाशनम् ॥ सर्वैश्वर्यप्रदंवैश्यनास्तिकिंचिज्जगत्त्रये ॥ ३९ ॥ शिव
भक्तिंप्रकुर्वाणायेद्विषंतिजनार्दनम् ॥ तेषांनिरयपातस्तुतत्कालेचउदाहृतः ॥ ४० ॥ द्रव्यमन्नंफलंतोयंशिवस्वंनस्पृशेत्क्वचित्
॥ निर्माल्यंनैवसंलंघेत्कूपेसर्वंचतत्क्षिपेत् ॥ ४१ ॥ मक्षिकापादमात्रंहिशिवस्वमुपजीवति ॥ मोहाल्लोभात्सपच्येतकल्पांतंनर
कंनरः ॥ ४२ ॥ तृणैःकाष्ठैश्चपाषाणैर्येकुर्वंतिशिवालयम् ॥ मोदंतेसहरुद्रेणतेनराःशिवसंनिधौ ॥ ४३ ॥ ब्रह्मविष्णुमहादेव
प्रासादंमठमेवच ॥ कृत्वातुसुचिरंकालंतत्रलोकेवसंतिते ॥ ४४ ॥ येधर्ममठगोशालाःपथिविश्राममंदिरम् ॥ यतीनांसदनंवैश्य

तिलपात्रंचतिलपद्मंयथाविधि ॥ ८२ ॥ दत्त्वाप्रेतपतेर्भूमिंनव्रजंतिनराःक्वचित् ॥ पृथिवींकांचनंगाश्चमहादानानिषोडश ॥ ८३ ॥
दत्त्वातुननिवर्ततेस्वर्गलोकाद्विकुंडल ॥ पुण्यासुतिथिषुप्राज्ञोव्यतीपातेचसंक्रमे ॥ ८४ ॥ स्नात्वादत्त्वातुयत्किंचिन्नैवमज्ज
तिदुर्गतिम् ॥ नैवक्रमंतिदातारोदारुणंरौरवंपथम् ॥ ८५ ॥ इहलोकेनजायंतेकुलेधनविवर्जिते. ॥ सत्यवादीसदामौनीप्रियवा
दीचयोनरः ॥ ८६ ॥ अक्रोधनःक्षमासारोनातिवागनसूयकः ॥ सदादाक्षिण्यसंयुक्तःसदाभूतदयान्वितः ॥ ८७ ॥ गो
ताचपरधर्माणांवक्तापरगुणस्यच ॥ परस्वंतिलमात्रंतुमनसापिनयोहरेत् ॥ ८८ ॥ नपश्यतिविशांश्रेष्ठसवैनरकयातनाम् ॥
परापवादीपापिष्ठःपापेष्वभिरतःसदा ॥ ८९ ॥ पच्यतेनरकेघोरेयावदाभूतसंप्लवम् ॥ वक्तापरुषवाक्यानांमंतव्योनरकाग
तः ॥ ९० ॥ संदेहोनविशांश्रेष्ठपुनर्यास्यतिदुर्गतिम् ॥ नतीर्थैर्नतपोभिश्चकृतघ्नस्याऽस्तिनिष्कृतिः ॥ ९१ ॥ सहतेयात
नांघोरांसनरोनरकेचिरम् ॥ पृथिव्यांयानितीर्थानितेषुमज्जतियोनरः ॥ ९२ ॥ जितेंद्रियोजिताहारोनसयातियमालयम् ॥ नतीर्थे
पातकंकुर्यात्त्यजेत्तीर्थोपजीवनम् ॥ ९३ ॥ अन्यतीर्थसमांगंगांयोब्रवीतिनराधमः ॥ सयातिरौरवंवैश्यनरकंदारुणंभृशम् ॥ ९४ ॥
तीर्थेप्रतिग्रहस्त्याज्यस्त्याज्योधर्मस्यविक्रयः ॥ दुर्जरंपातकंतीर्थेदुर्जरश्चप्रतिग्रहः ॥ ९५ ॥ तीर्थेषुदुर्जरंसर्वमेतत्कृतघ्नरकंव्रजेत् ॥
सकृद्गंगांभसिस्नात्वापूतोगांगेनवारिणा ॥ ९६ ॥ नरोननरकंयातिअपिपातकराशिकृत् ॥ व्रतंदानंतपोयज्ञाःपवित्राणीतराणि
च ॥ ९७ ॥ गंगाबिंद्वभिषेकस्यनसमानीतिविश्रुतम् ॥ धर्मद्रव्यंधर्मबीजंवैकुंठचरणच्युतम् ॥ ९८ ॥ धृतंमूर्ध्निमहेशेनयद्ब्राह्ममम
लंजलम् ॥ यद्ब्रह्मैवनसंदेहोनिर्गुणंप्रकृतेःपरम् ॥ ९९ ॥ तेनकिंसमतांगच्छेदपिब्रह्मांडगोलके ॥ गंगेतिनामग्रहणाद्योजनानांशतैर

रपि ॥ १०० ॥ नरोननरकंयातिकिंतयासदृशंभवेत् ॥ नान्येनदह्यतेसद्यःक्रियानरकदायिनी ॥ १ ॥ गंगांभसिप्रयत्नेनस्नातव्यं
तैश्चमानुषैः ॥ प्रतिग्रहनिवृत्तोयःप्रतिग्रहक्षमोपिसन् ॥ २ ॥ सद्विजोद्योततेवैश्यताराम्रूपश्चिरंदिवि ॥ गामुद्धरंतियेपंकाद्येचरक्षंतिरो
गिणम् ॥ ३ ॥ म्रियंतेगोगृहेचैवतेस्युर्नभसितारकाः ॥ यमलोकंनपश्यंतिप्राणायामरतानराः ॥ ४ ॥ अपिदुष्कृतकर्माणस्तए
वहताकिल्बिषाः ॥ दिवसेदिवसेवैश्यप्राणायामास्तुषोडश ॥ ५ ॥ अपिभ्रूणहताःपुंसांपुनंत्यहरहःकृताः ॥ तपांसियानितप्यंतेव्रता
निनियमाश्चये ॥ ६ ॥ गोसहस्रप्रदानंचप्राणायामास्तुतत्समाः ॥ गंगांभोपिकुशाग्रेणमासमेकंतुयःपिबेत् ॥ ७ ॥ संवत्सरशतंसाग्रं
प्राणायामस्तुतत्समः ॥ पातकंतुमहद्यच्चतथाक्षुद्रोपपातकम् ॥ ८ ॥ प्राणायामैःक्षणात्सर्वंभस्मसाच्चविशांवर ॥ मातृवत्परदारा
न्येसंपश्यंतिनरोत्तमाः ॥ ९ ॥ तेनयांतिविशांश्रेष्ठकदाचिद्यमयातनाम् ॥ मनसापिपरेषांयःकलत्राणिनसेवते ॥ ११० ॥ सहिलो
कद्वयेदेवस्तेनवैश्यधराधृता ॥ तस्मात्सर्वात्मनात्याज्यंपरदारोपसेवनम् ॥ ११ ॥ नयंतिपरदारास्तुनरकानेकविंशतिम् ॥
नलोभेजायतेयेषांपरद्रव्येषुमानसम् ॥ १२ ॥ तेयांतिदेवलोकेहिनयाम्यंवैश्यसत्तम ॥ सत्सुक्रोधनिमित्तेषुयःक्रोधेननजीयते॥ १३॥
जितस्वर्गःसमंतव्यःपुरुषोऽक्रोधनोभुवि ॥ मातरंपितरंयस्तुआराधयतिदेववत् ॥ १४ ॥ संप्राप्तेवार्धकेकालेनसयातियमालयम् ॥
पितुराधिक्यभावेनयेर्चयंतिगुरुंनराः ॥ १५ ॥ भवंत्यतिथयोलोकेब्रह्मणस्तेविशांवर ॥ इहताश्चस्त्रियोधन्याःशीलस्यपरिरक्षणा
त् ॥ १६ ॥ शीलभंगेननारीणांयमलोकःसुदारुणः ॥ शीलंरक्षंतियानित्यंदुष्टसंगविवर्जनात् ॥ १७ ॥ शीलेनाहिपरःस्वर्गःस्त्रीणां
वैश्यनसंशयः ॥ विशुद्धपाकयज्ञेननिषिद्धाकरणेनच ॥ १८ ॥ स्वर्गतिर्विहितावैश्यनगतिस्तस्यनारकी ॥ विचारयंतियेशास्त्रं

वेदाभ्यासरताश्चये ॥ १९ ॥ स्वर्गतिर्विहितांयेचश्रावयंतिपठंतिच ॥ व्याकुर्वंतिस्मृतिंयेचयेधर्मप्रतिबोधकाः ॥ २० ॥ वेदांत
निपुणायेवैतैरियंजगतीधृता ॥ तत्तदभ्यासमाहात्म्यैःसर्वेतेहतकिल्बिषाः ॥ २१ ॥ गच्छंतिब्रह्मणोलोकंयत्रमोहोनविद्यते ॥
ज्ञानमादाययोदद्याद्वेदशास्त्रसमुद्भवम् ॥ २२ ॥ अपिदेवास्तमर्चंतिभवबंधविदारकम् ॥ २३ ॥ ॥ इति श्रीपद्मपुराणेउत्तरखंडेमाघ
माहात्म्येवसिष्ठदिलीपसंवादेअष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ ॥ यमदूतउवाच ॥ ॥ श्रूयतामद्भुतंह्येतद्रहस्यंवैश्यसत्तम ॥ संमतंधर्म
राजस्यसर्वलोकामृतप्रदम् ॥ १ ॥ नयमंयमदूतंचनदूतान्घोरदर्शनान् ॥ पश्यंतिवैष्णवानूनंसत्यमेतन्मयोदितम् ॥ २ ॥
आहास्मान्यमुनाभ्रातासादरंचपुनःपुनः ॥ भवद्भिर्वैष्णवास्त्याज्यानतेस्युर्ममगोचराः ॥ ३ ॥ येस्मरंतिसकृद्दूताःप्रसंगेनापिकेशव
म् ॥ तेविध्वस्ताखिलावैयायांतिविष्णोःपरंपदम् ॥ ४ ॥ दुराचारोपिदुःशीलःसदापापरतोपिवा ॥ भवद्भिःसर्वदात्याज्योविष्णुं
चेद्भजतेनरः ॥ ५ ॥ वैष्णवोयद्गृहेभुंक्तेतेषांवैष्णवसंगतिः ॥ तेपिवःपरिहार्याःस्युस्तत्संगहतकिल्बिषाः ॥ ६ ॥ इतिवैश्यानुशास्ता
स्मान्देवोदंडधरःसदा ॥ अतोनवैष्णवोयातिराजधानींयमस्यतु ॥ ७ ॥ विष्णुभक्तिंविनानॄणांपापिष्ठानांविशांवर ॥ उपायोनास्ति
नास्त्यन्यःसंतर्तुंनरकांबुधिम् ॥ ८ ॥ श्वपाकमिवनेक्षंतेलोकाविप्रमवैष्णवम् ॥ वैष्णवोवर्णबाह्योपिपुनातिभुवनत्रयम् ॥ ९ ॥ नरके
पिचिरंमग्नाःपूर्वजायेकुलद्वये ॥ तदैवयांतितेस्वर्गंयदार्चंतिसुतोहरिम् ॥ १० ॥ विष्णुभक्तस्ययेदासावैष्णवान्नभुजश्चये ॥ तेपिक्र
तुभुजांश्रेष्ठगतिंयांतिनराःकिलः ॥ ११ ॥ अर्थयेद्वैष्णवस्यान्नंप्रयत्नेनविचक्षणः ॥ सर्वपापविशुद्ध्यर्थंतदभावेजलंपिबेत् ॥ १२ ॥
गोविंदेतिजपन्मंत्रंकुत्राचिन्म्रियतेयदि ॥ सनरोनयमंपश्येत्तंचप्रेक्षामहेवयम् ॥ १३ ॥ सांगंसमग्रंसंन्यासंसऋषिच्छंददैवतम् ॥ तद्दीक्षा

विधिसंपन्नंसन्मंत्रंद्वादशाक्षरम् ॥ १४ ॥ अष्टाक्षरंचमंत्रेशंयेजपंतिनरोत्तमाः ॥ तान्दृष्ट्वाब्रह्महाशुद्धस्तेजातावैष्णवाःस्वयम् ॥ १५ ॥
शंखिनश्चक्रिणोभूत्वाब्रह्मायुर्वनमालिनः ॥ वसंतिवैष्णवेलोकेविष्णुरूपेणतेनराः ॥ १६ ॥ हृदिसूर्येजलेवाथप्रतिमास्थंडिलेषुच ॥
समभ्यर्च्यहरिंयांतिनरास्तेवैष्णवंपदम् ॥ १७ ॥ अथवासर्वदापूज्योवासुदेवोमुमुक्षुभिः ॥ शालिग्रामशिलाचक्रेचक्रेकोटविनिर्मि
ते ॥ १८ ॥ अधिष्ठानंहितद्विष्णोःसर्वपापप्रणाशनम् ॥ सर्वपुण्यप्रदंवैश्यसर्वेषामपिमुक्तिदम् ॥ १९ ॥ यःपूजयेद्धरिंचक्रेशालिग्राम
शिलोद्भवे ॥ राजसूयसहस्रेणतेनेष्टंप्रतिवासरम् ॥ २० ॥ यदानमंतिवेदांतंब्रह्मनिर्वाणमच्युतम् ॥ तत्प्रसादोभवेन्नृणांशालिग्रामशिला
र्चनात् ॥ २१ ॥ महत्काष्ठस्थितोवह्निर्यथास्थानेप्रकाशते ॥ तथातथाहरिर्व्यापीशालिग्रामेप्रकाशते ॥ २२ ॥ अपिपापसमाचारा
नकर्मण्यधिकारिणः ॥ शालिग्रामार्चकावैश्यनवैयांतियमालयम् ॥ २३ ॥ नतथारमतेलक्ष्म्यांनतथास्वपुरेहरिः ॥ शालिग्रामशिला
चक्रेयथासरमतेसदा ॥ २४ ॥ अग्निहोत्रंहुतंतेनदत्तापृथ्वीससागरा ॥ येनार्चितोहरिश्चक्रेशालिग्रामसमुद्भवे ॥ २५ ॥ सकृ
त्करोतिमनुजःशालिग्रामशिलार्चनम् ॥ पापानिविलयंयांतितमःसूर्योदयेयथा ॥ २६ ॥ शिलाद्वादशभोवैश्यशालिग्रामसमुद्भ
वाः ॥ विधिवत्पूजितायेनतस्यपुण्यंवदामिते ॥ २७ ॥ कोटिद्वादशलिंगैस्तुपूजितैःस्वर्णपंकजैः ॥ यत्स्याद्द्वादशकल्पेषुदिनेनैकेन
तद्भवेत् ॥ २८ ॥ यः पुनःपूजयेद्भक्त्याशालिग्रामशिलाशतम् ॥ उषित्वासहरेर्लोकंचक्रवर्तीहजायते ॥ २९ ॥ कामक्रोधैश्चलो
भैश्चव्याप्तोयश्चनरोत्तमः ॥ सोपियातिहरेर्लोकंशालिग्रामशिलार्चनात् ॥ ३० ॥ यःपूजयतिगोविंदंशालिग्रामेसदानरः ॥ आ
भूतसंप्लवंयावन्नैवप्रच्यवतेहिसः ॥ ३१ ॥ विनातीर्थैर्विनादानैर्विनायज्ञैर्विनामतिम् ॥ मुक्तिंयांतिनरावैश्यशालिग्रामशिलार्चनात् ॥